

Lanstyák István

Botduma

1. Elöljáróban

Kedves Orsi, mivel tanulmányt írni én másfél hónap alatt (ennyi időt kaptunk) nem tudok, úgy döntöttem, magam elé képzellek, és egyszerűen elmesélem, mivel foglalkozom mostanában „szabad” időmben.

Hát mi mással, mint „nyelvműveléssel”, ami közös projektünk idestova két éve, amióta a magyar nyelvi váltakozásokról szóló jegyzetsorozatomat lektorálad Horváth Péter Ivánnal és Benő Attilával együtt.

Nekem mint vérbeli (de meglehetősen renitens) szociolingvistának még a csetbotról (csevegőrobotról, dumabotról) is – Mórckához hasonlóan – a nyelvi váltakozások jutottak eszembe, amikor egy éve Csata Zsombor volt olyan kedves, és elküldte nekem az első ilyenre, a ChatGPT-re a linket. (Úgy érte: az elsőre, amiről tudomást szereztem.)

Miután elkezdtem kipróbálni a benne rejlő lehetőségeket, az első benyomásom az volt, hogy a *csetbot* szó akár magyar eredetű is lehetne: a *csetlő-botló* karcsúsított sarjadéka. Ugyanakkor hamarosan rádöbbentem arra is, hogy a *csetlő-botló* mellett a *csaló*- vagy *lódítógép*, esetleg szlengesebben a *kamugép* megnevezés is nagyon illene rá, mivel nem kell a szomszédba mennie egy kis hazugságért: ha nem talál adatot, akkor kitalál. Még jó, hogy olyasmiket kérdeztem tőle, amire nagyjából tudtam a választ.

Szerencsére nem adtam fel, tovább próbálkoztam vele, s így lassan fölismertem és elkezdtem értékelni az erényeit is. Az áttörést az hozta, amikor egy általam kitalált háromnyelvű szöveget, amiben magyar, angol és szlovák nyelvi szekvenciák váltakoztak idegesítő összevisszaságban, tökéletesen lefordított mind a három nyelvre, amire nemhogy a Google Fordító nem volt képes, de – mély sajnálatomra – még a DeepL se.

A második jó pontot a ChatGPT akkor szerezte nálam, amikor tökéletesen kijavított egy, az első (és eleddig utolsó) feleségem által írott szlovák nyelvű szöveget. Csak próba szerencse alapon kértem őt meg erre a megtisztelő feladatra, azt gondolva, ez valószínűleg meg fogja haladni a képességeit. Az eredmény láttán elámultam: a javítás sokkal jobb volt, mint az enyém lett volna! A szöveg stílusát ugyan enyhén formálisabbá tette, de ez jót tett neki (mármint a szövegnek), úgyhogy a változtatásait örömmel és köszönettel elfogadtam.

Az eredményen azért lepődtem meg annyira, mert (a milliomos nyelvek körében) viszonylag kicsi nyelv a szlovák, s ráadásul bosszantóan hasonlít legközelebbi rokonára, a csehre, s így attól is tartottam, hogy a kettőt össze fogja kutyulni. A kutyulás nagy meglepetésemre elmaradt.

A harmadik dolog, ami kalaplevételre készítetett a ChatGPT előtt, az volt, amikor egy ki-egyenlített stílusú angol nyelvű szöveget kérésemre formális, aztán pedig informális stílusúvá alakított, még hozzá hibátlanul, legalábbis én az én hortobágyi angolommal nem vettem benne észre semmi zavarót.

Azért hortobágyi, mert – ahogy tudod is – én Debrecenben végeztem magyar–angol szakon, ott pedig az egyetemisták angolja hortobágyinak (*Hortobágy English*) csúfoltatott.

Később Bessenyei Szilárdnak köszönhetően megismerkedhettem a ChatGPT egyik vetélytársával, a Geminivel is (akkoriban még *Bard* volt a neve). Végül pedig egy kari szemináriumon,

ami a műész (mesterséges intelligencia) oktatási felhasználásáról szólt, megismerhettem a *Perplexity* nevű kentaurt is, aki a csevegőgép és részben a keresőmotor tulajdonságait egyesíti azzal, hogy hivatkozásokat is megjelenít. Ezek hol relevánsak, hol nem, ami néha „made me perplexed” – úgy látszik, nomen est omen.

A magyar nyelvi váltakozások vizsgálatához az interneten kerestem példamondatokat, főleg tankönyvekből és munkafüzetekből. A magyar nyelvűvelés hagyományának megfelelően a jobb sorsra érdemes nebulóknak és nebuláknak kivétel nélkül minden általam föllet szövegben dekontextualizált mondatok helyességét kell megítélniük. Első körben a dumabotokat is kitétem ennek a frusztrációnak, vagyis dekontextuált mondatokhoz kértem tőlük javítást. Utána informális és formális, néhány esetben választékos stílusú kontextusba helyeztem a mondatokat. Később ugyanezt eljátszottam máshonnan gyűjtött példákkal is. Végül néhány hiteles, az internetről vagy az MNSZ2-ből származó szöveget is kijavítottam mind a három dumabotot.

Az esetek egy részében a vizsgálatot egy vagy több héttel később megismételtem. Ez a Perplexitynél és a Gemininél nem okoz gondot az adatok értelmezésében, a ChatGPT-nél viszont okozhat, mivel az ingyenes verzióban, amit én használok, május folyamán történt az áttérés a GPT-3.5-ös nyelvi modellről a GPT-4-re.

Sőt jelenleg a program a GPT-4o, vagyis omni verziót tünteti föl mint alapértelmezettet, de erről egy bizonyos üzenetmennyiség után automatikusan visszavált a GPT-3.5-re. (Hogy mennyi a limit, azt a fejlesztők valami miatt nem kötik a felhasználó orrára.)

A verzióváltásból következően a ChatGPT korábbi és későbbi adatainak különbségeit néhány esetben okozhatják az eltérő nyelvi modellek is. Ezért legalább annyit tudni kell, hogy az egymást követő ún. nagy nyelvi modellek, amiket az Open AI fejlesztett ki, jócskán különböznek egymástól, s egyre jobb eredményeket produkálnak.

A legújabbnak, a GPT4-nek a paramétereit nem tették közzé, de azt még tudjuk, hogy a GPT2 és a GPT3 között ugrásszerű volt a különbség.

2. *Hallucina*

Előzetes tapasztalataim alapján sejtettem, hogy metanyelvi kérdéseket nem érdemes feltenni a kamugépeknek. Játékból mégis megtettem: az eredmény vaskos hallucináció lett.

Nehogy azt hidd, hogy a *hallucináció* szó vicc! A műészkutatók és -fejlesztők szókincsében tényleg *hallucináció*nak nevezik a csetbotok által produkált kamuadatokat!

Idézem a válaszokat:

Prompt (utasítás):

Magyarázd el, kérlek, néhány bekezdésben, mi az a *nákozás*! Illusztráld példákkal a jelenséget, s feltétlenül térj ki a jelenség megítélésére!

Válaszok április közepén

Pp	<p>A nákozás egy olyan jelenség, amikor valaki egy másik személy vagy csoport véleményének, értékrendjének vagy cselekedeteinek befolyásolása érdekében igyekszik azokhoz hasonlóan viselkedni vagy gondolkodni. Ez a társadalmi jelenség gyakran az emberi természet része, és számos környezetben megfigyelhető, például iskolákban, munkahelyeken, vagy akár közösségi médiában. A nákozás lehet pozitív, amikor például egy inspiráló személyiség hatására valaki jobbra vagy fejlettebbé válik, de ugyanakkor negatív is, ha az egyén saját értékeit vagy identitását feláldozva próbál másoknak megfelelni. Példák a nákozásra közé tartozik, amikor egy diák az osztályban divatos csoportba próbál beilleszkedni, még ha ez ellentétes az ő valódi érdeklődésével. Egy másik példa a nákozásra az, amikor egy munkahelyi kolléga egy vezetői stílusra próbál hasonlítani, hogy előrelépést érjen el a karrierjében. Az online világban is gyakori a nákozás, amikor emberek az influenzarek vagy hírességek életmódját próbálják másolni, hogy jobban illeszkedjenek a közösségi média által diktált szépségideálokhoz. A nákozás megítélése összetett kérdés, mivel egyrészt segíthet az egyén fejlődésében és beilleszkedésében, másrészt azonban veszélyt jelenthet az egyéni autonómiára és önazonosságra. Fontos, hogy az emberek tisztában legyenek saját értékeikkel és határaikkal, és ne engedjék, hogy a nákozás negatív hatással legyen az önkifejezésükre vagy az egyéni identitásukra. A kulcsfontosságú az egyensúly megtalálása a pozitív inspiráció és az egyéni autonómia között, hogy az emberek képesek legyenek saját útjukat járni, miközben másoktól tanulnak és fejlődnek.</p>
Ch	<p>A nákozás egy olyan jelenség, amikor valaki olyan helyzetben vagy környezetben találja magát, ahol észrevétlenül ellop vagy kisajátít valamit anélkül, hogy az arra jogosult tudna róla. Gyakran előfordul, hogy ezek a cselekedetek kisebb értékekkel vagy tárgyakkal történnek, amelyek könnyen hozzáférhetők és kevésbé ellenőrizhetők. A nákozás gyakran az impulzív viselkedés vagy a helytelen ítélőképesség eredménye, és gyakran nem szándékos bűncselekményként értékelik.</p> <p>Példák a nákozásra számos mindennapi helyzetben megtalálhatók. Például egy boltban valaki felvételi és elhagyja egy újságot anélkül, hogy fizetne érte, vagy egy munkahelyen valaki szájából kiveti a tollat, és magával viszi anélkül, hogy észrevenné. A nákozás nem csak a tárgyak fizikai elvétele, hanem például a munkahelyen az idő lopása is lehet, például hosszabb szünetek tartása vagy az elvégzendő munka elkerülése.</p> <p>A nákozás megítélése összetett lehet, mivel az emberek különbözően értékelik az ilyen cselekedeteket. Néhányan könnyebbnek vagy ártatlannak tekinthetik, míg mások szigorúbban vagy bűncselekményként értékelik. Az elkövető szándéka, a károsodás mértéke és az áldozatok érzései mind szerepet játszanak abban, hogy egy adott esetet hogyan ítélnék meg. Fontos azonban megérteni, hogy a nákozás megsérti az etikát és az elvárásokat, és lehet negatív következménye, még akkor is, ha az elkövető úgy véli, hogy az ártatlan vagy jelentéktelen.</p>
Ge	<p>A nákozás, más néven náciizmus, egy szélsőséges ideológia, amely a német nemzet felsőbbrendűségét hirdeti, és a rasszizmust, a kirekesztést, az erőszakot és a diszkriminációt alkalmazza más csoportok ellen. A náciizmus gyökerei az 1920-as évek Németországába nyúlnak vissza, ahol Adolf Hitler vezetésével a Nemzetiszocialista Német Munkáspárt (NSDAP) hatalomra emelkedett. A náci párt ideológiája a faji nacionalizmuson, az antiszemitizmuson, a militarizmuson és a totalitárius uralmon alapult.</p> <p>A náci 1933-ban vették át a hatalmat Németországban, és hamarosan diktatúrát hoztak létre. A náci rezsim üldözte a zsidókat, a romákat, a homoszexuálisokat, a kommunistákat és más csoportokat, akiket „nemkívánatosnak” tartottak. A náci tömeges gyilkosságokat hajtottak végre, a holokauszt során hatmillió zsidót öltek meg. A második világháborúban a náci Németország élén álltak a tengelyhatalmak szövetségében, és Európa nagy részét megszállták. A háború a náci rezsim vereségével és Hitler öngyilkosságával zárult.</p> <p>A náciizmust ma is szélsőséges ideológiának tartják, amelyet a legtöbb országban törvénytelenít. A náci szimbólumokat és a náci retorikát gyakran a gyűlöletbeszéd és az erőszak kifejezésére használják. Fontos megjegyezni, hogy a náciizmus nem csupán történelem, hanem egy aktuális veszély is, amely ellen küzdeni kell.</p>

Ahogy láthatod, a három dumabot nagyon emberszerűen oldotta meg a feladatot: valamilyen, számomra rejtélyes oknál fogva nem találva a neten adatokat – kamuzott.

A hallgatóim szoktak ilyet csinálni (mármint az okosabbja: az egyetemisszimuszok és az egyetemisszák), amikor nem készülnek föl rendszeresen a vizsgára, és valamilyen fogalom meghatározását kérem tőlük. Ha a terminust, amit nem ismernek, motiválnak érzik, a motiváció alapján belemagyaráznak valamilyen értelmet, ha nem érzik motiválnak, akkor valamilyen más fogalomra asszociálnak, olyanra, amit ismernek, s arról írnak.

A kamugépek, amiket használtam, ahogy láthatod, a második stratégiát követték, tők más dolgokra asszociáltak, bár a Gemininél a részleges hangalaki egybeesés is szerepet játszott abban, hogy pont a náczizmusra esett a választása.

Úgy tűnik, azért *van* egy lényeges különbség a kamugépek és az egyetemisták közt: a kamugépektől sosem kaptam olyan választ, hogy „ezt sajnos nem tudom.” Olyan előfordult – nem is ritkán –, hogy hiába rimázkodtam, többszöri próbálkozásra se tudtam belőlük választ kicsikarni: a legnagyobb promptzárornak is derekasan ellenálltak. De ennek többnyire nem tudáshiány volt az oka, hanem pízsimegfontolások húzódtak meg a háttérben. A csetlő-botlók sok mindenben tévednek ugyan, azt az ideológiát viszont, amit újabban szemérmesen „baloldalnak” és „liberálisnak” neveznek, tapasztalataim szerint elég következetesen képviselik. De hagyjuk ezt most, nem ez a témánk, esetleg majd inkább személyesen mondok erről neked ezt-azt, ha érdekel.

3. Rizsa

Úgy tűnik, egy hónap alatt a Perplexity és a ChatGPT sokat okosodott: képzeld el, ez a két csetlő-botló rájött, hogy a nákozás nyelvészeti jelenség! (De) viszont a Gemini most is a náczizmusról kamuzott (ezt nem idézem, tartalmilag amúgy is nagyon hasonló szöveget produkált a korábbihoz).

Lehetséges, hogy a ChatGPT-nél az okosodás a verzióváltásnak tudható be: a GPT-4 használatával a ChatGPT az egyik vizsgálat szerint állítólag 82 százalékkal ritkábban adott a kérdésekre „megengedhetetlen választ”, és 60 százalékkal ritkábban vágta ki magát a szorult helyzetből hallucina (légből kapott állítás) produkálásával. Ha érdekel a pontos hivatkozás, majd átküldöm privátban, ebbe a beszámolóba nem illenek hivatkozások.

Válaszok ugyanarra a promptrra május végén

Pp	<p><i>A nákozás egy nyelvi jelenség a magyar nyelvben, amely a feltételes mód többes szám harmadik személyű igealakjának sajátos képzési módját jelenti. A nákozás során a -nának vagy -nének végződés helyett -nák vagy -nék végződést használnak a feltételes módban. Ez a jelenség gyakran a nyelvjárásokban és informális beszédben fordul elő, és eltér a standard írott nyelvhasználat szabályaitól. Példák a nákozásra:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ○ „Tanulnának” helyett „tanulnák” ○ „Ennének” helyett „ennék” <p><i>A nákozás megítélése kettős lehet. Egyesek szerint a nyelvi változatosságot és gazdagságot hozza a nyelvbe, hozzájárulva annak színességéhez és élénkségéhez. Mások viszont a nákozást helytelen vagy figyelemfelkeltő nyelvi jelenségnek tartják, amely eltér a standard nyelvi normáktól. A megítélés függ az adott nyelvi környezettől, a kommunikációs szituációtól és az elvárásoktól.</i></p> <p><i>Fontos megérteni, hogy a nyelv folyamatosan változik és fejlődik, és a nyelvi változatosság hozzájárul a nyelv gazdagságához. Ugyanakkor a helyesírás és a nyelvi normák betartása fontos a hatékony kommunikáció és a nyelvi tisztaság szempontjából. A nákozás érdekes nyelvi jelenség, amely tükrözi a nyelv rugalmasságát és változatosságát, miközben felveti a nyelvi normák és helyesség kérdését a nyelvi közösségben.</i></p>
----	--

Ch	<p><i>A nákozás egy nyelvészeti jelenség, amely a magyar nyelv bizonyos nyelvjárásaiban, különösen az északi, palóc nyelvjárásban fordul elő. Ez a jelenség az igék kijelentő mód jelen idejű, egyes szám első személyű alakjának ragozásában jelenik meg, ahol a standard „-m” végződés helyett „-n” végződést használnak. Például a „mondom” helyett „mondan”, az „eszem” helyett „esen” és a „csinálom” helyett „csinálan” formákat használják.</i></p> <p><i>A nákolás a nyelvi sokszínűség egyik érdekes példája, amely különösen értékes a nyelvészek és dialektológusok számára, mivel segít megérteni a regionális nyelvi variációkat. Ezek a nyelvi sajátosságok a helyi közösségek kulturális és nyelvi identitásának fontos részét képezik. Bár a standard nyelvhasználat terjedése miatt visszaszorulhat, a nákolás továbbra is egyedi és értékes eleme a magyar nyelvnek.</i></p> <p><i>Az oktatásban és a médiában a standard nyelvi formák előtérbe helyezése hozzájárulhat a nákolás eltűnéséhez, azonban fontos felismerni és értékelni ezen nyelvjárási formák jelentőségét. Megőrzésük és tanulmányozásuk révén gazdagíthatjuk a magyar nyelvi és kulturális örökséget, biztosítva, hogy ezek a különleges nyelvi elemek ne vesszenek el.</i></p>
----	--

Ahogy láthatod is, a Perplexity és a ChatGPT válaszában most is akad hallucina, ám jellemzőbb rá a rizsa, vagyis a témához kapcsolódó, de lényegét tekintve semmitmondó megállapítás(ok sora), ami a dumabotoknak ugyancsak emberszerű vonásokat kölcsönöz. Sok ilyen példát tudnék hozni, főleg a Gemini indoklásaiból, amit a javításaihoz fűzött, de mivel nem ez most a témám, be kell érjed ennyivel.

4. Lazulás

Ahogy írtam ezt a beszámolót, itt-ott ténylegesen is kértem a dumabotoktól segítséget. Elolvastva magam után a szöveget láttam, hogy sok helyen nem úgy beszélek veled, ahogy amúgy szoktam, sőt nem is úgy írok, ahogy neked írni szoktam. Úgy látszik, az elmúlt csaknem negyven évben az értekező próza fordulatai mélyen belém vésődtek, nem tudom őket csak úgy lerázni magamról. Ezzel magyarázható, hogy bizony nem mindig jutott eszembe helyettük informálisabb megoldás, hiába képzeltelek magam elé. Erre jött az ötlet: miért ne lehetne a saját szövegem is része a kísérletnek? Ahelyett, hogy magam írtam volna át informálisabbra, több helyen a három dumabotot kértem meg erre. Mindig kaptam tőlük segítséget; leginkább a Gemini javaslatai voltak használhatóak (és nagyszámúak). Ennek ellenére többnyire nem egy az egyben vettem át egyik vagy másik javaslatát, hanem inspirálódtam belőlük.

Álljon itt két példa mutatóba/mutatóban!

Prompt:

Fogalmazd át informális stílusúvá ezt a mondatot: „Akaratlanul is nagy mennyiségű metanyelvi anyagot kaptam.” (Az a fejezet, ahol ez a mondat szerepelt, később kikerült a szövegből, a terjedelmi korlátok többszörös túllépése miatt.)

Pp	<i>Szerencsére, nagy mennyiségű metanyelvi anyagot kaptam, de akaratlanul.</i>
Ch	<i>Akárhogy is, de egy csomó metanyelvi anyaghoz jutottam.</i>
Ge	<p>1. változat:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Rengeteg metanyelvi dumát kaptam, amit nem is kértem</i> ○ <i>Tele voltam metanyelvi blablával.</i> ○ <i>Nem akartam, de tele lett a fejem metanyelvi maszlaggal.</i> ○ <i>Megúsztatlanul be kellett szívnom egy csomó metanyelvi szöveget.</i> ○ <i>Csomó felesleges metanyelvi duma akadt a kezembe.</i> <p>2. változat:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Tele lett a fejem metanyelvi dumával.</i> ○ <i>Csomó metanyelvi maszlagot zúdítottak rám.</i> ○ <i>Felesleges metanyelvi blablát kaptam a nyakamba.</i> ○ <i>Kénytelen voltam bevenni egy csomó metanyelvi szöveget.</i> ○ <i>Nem kértem, de tele lett a fejem metanyelvi dumával.</i> <p>3. változat:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Tele lettem felesleges metanyelvi maszlaggal.</i> ○ <i>Rengeteg metanyelvi blablát sóztak rám.</i> ○ <i>Csak úgy ömlött rám a metanyelvi szöveg.</i> ○ <i>Nem kértem, de tele lett a fejem metanyelvi dumával.</i> ○ <i>Megúsztatlanul be kellett szívnom egy csomó metanyelvi szöveget.</i>

Mivel a Gemini megoldásai között sok volt a rosszálló és túlzottan is informális, adtam neki még egy feladatot:

Prompt:

Most próbáld úgy átfogalmazni a mondatot, hogy csak enyhén legyen informális, és ne legyen pejoratív, vagyis ne érződjék belőle, hogy bosszantott a sok metanyelvi szöveg. Itt van az eredeti mondat: „Akaratlanul is nagy mennyiségű metanyelvi anyagot kaptam.”

Ge	<p>1. változat:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Sok metanyelvi információt kaptam, ami nem feltétlenül volt releváns.</i> ○ <i>Eredetileg nem erre számítottam, de rengeteg metanyelvi szöveget is kaptam.</i> ○ <i>A metanyelvi anyagok mellett más információk is eljutottak hozzám.</i> ○ <i>Elég sok metanyelvi leírást is kaptam a témához.</i> ○ <i>A metanyelvi aspektusok mellett más tartalmak is szerepeltek az anyagban.</i> <p>2. változat:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Sok metanyelvi információt kaptam, ami nem feltétlenül releváns volt a témához.</i> ○ <i>Emellett metanyelvi elemeket is kaptam, amik nem feltétlenül járultak hozzá a megértéshez.</i> ○ <i>A metanyelvi elemek aránya meghaladta a várakozásaimat.</i> ○ <i>A metanyelvi elemek mellett hasznos információkat is kaptam.</i> ○ <i>Ezen kívül metanyelvi elemeket is kaptam, amiket érdekesnek találtam.</i> <p>3. változat:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Sok metanyelvi információt kaptam, ami nem feltétlenül volt releváns számomra.</i> ○ <i>Jelentős mennyiségű metanyelvi szöveget kaptam, amit nem feltétlenül tudtam hasznosítani.</i> ○ <i>A kapott metanyelvi anyag nem mindig illeszkedett a témához, amit kerestem.</i> ○ <i>Bár sok metanyelvi információval találkoztam, nem mindet találtam hasznosnak.</i> ○ <i>A kapott metanyelvi tartalom néha túl sok volt, és elterelte a figyelmemet a lényegről.</i>
----	---

Bár – ahogy már mondtam is – a dumabotok megoldásait többnyire csak inspirációnak használtam, a legutolsót akár szó szerint is átvehettem volna: valóban túl sok volt néha a Gemini által produkált metanyelvi tartalom, és ha elmerültem volna a tanulmányozásában, egész biztos, hogy elterelte volna a figyelmemet a lényegről.

Az első példánál még formálisabb, nehezebb mondatokkal is bepróbálkoztam, hátha valamelyik bot kiizzad magából valami használhatót. Ilyenből is mutatok egyet:

Prompt:

Fogalmazd át beszélnyelviesebb stílusúra a következő mondatot: „A beszélő az adott beszédhelyzetnek megfelelően válogat a rendelkezésére álló, azonos jelentésű, illetve funkciójú nyelvi eszközökből, kommunikációs céljaiknak megfelelően.”

Pp	<i>A beszélő a helyzetnek megfelelően válogatja a rendelkezésére álló szavakat és kifejezéseket, hogy a megfelelő információt közölje, és a hallgatót megfelelően értesse.</i>
Ch	<i>A beszélő az adott helyzethez igazodva választ a rendelkezésére álló, azonos jelentésű vagy funkciójú kifejezések közül, hogy elérje a kommunikációs célját.</i>
Ge	<p>1. változat: <i>A beszélgetőpartnerünknek és a helyzetnek megfelelően válogatunk a szavaink és mondataink között, hogy elérjük a célunkat.</i></p> <p>2. változat: <i>Amikor beszélünk, válogatunk a szavaink és mondataink között, attól függően, hogy hol vagyunk és kivel beszélünk. A célunk az, hogy elérjük, amit akarunk, legyen az egy egyszerű üzenet átadása, egy történet elmesélése, vagy valaki meggyőzése.</i></p> <p>3. változat: <i>Az ember a helyzethez igazítja a szavait, és olyanokat választ, amikkel a legjobban eléri, amit akar.</i></p>

Ezek a válaszok megcsillantják a dumagépek erényeit, de ugyanakkor lerántják a leplet a gyengéikről is: ragyogó rész megoldások kombinálódnak teljes nyelvi furcsaságokkal, ami egy egészen különleges egyveleget hoz létre – a botdumát. Számomra a ChatGPT megoldása volt a leghasználhatóbb, át is vettem egyes részeit, ahogy a következő fejezetből kiderül majd.

Mind a két példánál láthatod, hogy a Gemini bánik legszabadabban a kiinduló szöveggel. Általában is jellemző a Geminire, hogy ő ragaszkodik legkevésbé a megadott szavakhoz, szerkezethez: amikor rájön az ihlet, képes annyira átfogalmazni egy-egy mondatot, csak hogy elérje az általam megadott vagy az általa elképzelt kommunikációs célt, hogy a szülőapja se ismerne rá, ha az eredeti és az átalakított mondat tartalma nem volna (többé-kevésbé) azonos. A prompt megfelelő megfogalmazásával persze elérhető, hogy csak annyira rugaszkodjon el az eredeti szövegrészlettől, amennyire muszáj, úgyhogy a Gemininek ez a tulajdonsága nagyon is hasznos tud lenni.

Tapasztalataim alapján elmondhatom: mivel a gép és az ember részben más módon csetlik-botlik, nagyon jól kiegészítjük egymást. Közös erőfeszítéssel sokkal jobb szövegeket hozhatunk létre, mint külön-külön. Alighanem szoros együttműködésre vagyunk kárhóztatva, legalábbis a közeljövőben.

5. A dumabotok és a nyelvművelés

Mit okoskodtam ki?

Végre elérkeztem ahhoz a kérdéshez, ami a lényege lenne a beszámolómnak: vajon a nyelv-helyesség vagy a nyelvi helyénvalóság szabályait követik inkább a dumabotok?

Bár tudom, hogy tudod, de más olvasók kedvéért most röviden megfogalmazom a kettő közötti különbséget, leegyszerűsítve az elég bonyolult valóságot. A *nyelvhelyességi* szabályok fő jellemzője, hogy nincsenek tekintettel a közlés körülményeire: a beszélő – ha török, ha szakad – a nyelvművelők által helyesnek tartott formákat használja, s emiatt rendszerint nagyon büszke is magára. Gyakran előfordul, hogy az ilyen ember tudatosan írja felül magában azokat a nyelvi formákat, amik maguktól jönnének a szájára vagy a tollára. Ezzel szemben a *nyelvi helyénvalóság* szabályaihoz többnyire ösztönösen, önkéntelenül igazodik az az ember, aki nem ismeri vagy figyelmen kívül hagyja a nyelvművelők által megfogalmazott nyelvhelyességi szabályokat, s az adott beszédhelyzethez igazodva válogat a rendelkezésére álló, azonos vagy hasonló jelentésű, illetve funkciójú nyelvi eszközökből, hogy elérje a kommunikációs célját.

A váltakozást mutató nyelvi jelenségek közül a vizsgálatra első körben azokat választottam ki, amikre az interneten is elérhető tankönyvekben és munkafüzetekben találtam példákat. Ahol hiányérzetem volt, vagy nagyon érdekelt valami, ott ezeket további jelenségekkel egészítettem ki. Ilyenkor nemcsak a kontextust fogalmaztam meg én, hanem a példamondatot is, illetve a vége felé pár esetben az MNSZ2-ből is puskáztam.

Főleg **nyelvtani jelenségeket** vizsgáltam: a suksükölést, csukcsükölést és szukszükölést (7 példán), a nákozást (6 példán), az inessivusi *-ba/-be*-t (14 példán), az ikes igeragozást (6 példán), a határozói igenév létigés szerkezetét (6 példán), a funkcióigés szerkezeteket (5 példán), az egyeztetés különféle eseteit (7 példán), a névutókat és névutószerű utótagokat (18 példán), a vonatkozó névmásokat (16 példán), a mutató névmásokat (5 példán), a *szok* ige használatát rendszeresen ismétlődő cselekvés kifejezésére (2 példán), a határozott névelő használatát keresznév előtt (2 példán), a határozatlan névelő használatát névszói állítmány előtt (1 példán). Szóhasználati problémákkal alig foglalkoztam: csak a paronimák összecsérésére, egy országnév *-ország* utótag nélküli használatára és egy igekötős ige igekötő nélküli használatára volt pár példám (összesen 6).

Azok a szövegrészek, amikbe a vizsgált nyelvi formákat ágyaztam, 26 esetben informális (bizalmas), 14 esetben pedig formális vagy választékos stílusúak voltak. Egy-egy szövegrészletbe rendszerint több olyan nyelvi formát is belepakoltam, ami váltakozást mutat. Összesen kábé százötven példán vizsgáltam a nyelvtani és szótani jelenségeket.

Most pedig pár szót arról, miből indultam ki, mik voltak az előzetes elgondolásaim, vagy előkelőbb szóval: hipotéziseim.

Abból indultam ki, hogy a dumabotokat valószínűleg senki se programozta arra, hogy amikor dumálnak, konkrét nyelvi szabályokat kövessenek, hanem gyakorisági alapon választanak a kínálkozó lehetőségek közül, s persze ugyanígy alapvetően gyakorisági alapon fogják kijavítani a vizsgált mondatokat, szövegrészeket, amikor javításra kérem meg őket. Ezért a dumabotok választásai többnyire – de nem mindig! – a „tényleges nyelvhasználatot” fogják tükrözni.

A „tényleges nyelvhasználat” azért került idézőjelbe, s azért mondtam azt, hogy többnyire, de nem mindig, mert az internetes szövegek egy része nyelvi szerkesztésen esik át, így ezek nem mindenben tükrözik a természetes nyelvhasználatot. Hihetőleg épp a minket érdeklő nyelvi változók megbélyegzett változatai kerülhetnek a kéziratokban kigyomlálásra, s így az olvasóközönség már „javított” formában olvassa őket.

Ezenkívül rengetegen gyakorolnak bizonyos beszédhelyzetekben öncenzúrát, és nem írják le azt, amit szívük szerint akarnának, mert félnek „nyelvhelyesség isten” haragjától.

Ebből kifolyólag pedig számoltam azzal, hogy a dumabotok döntései bizonyos esetekben inkább a nyelvhelyességi, mint a nyelvi helyénvalósági szabályokon fognak alapulni.

Más-más hipotézist fogalmaztam meg a dekontextualizált és a kontextualizált mondatokkal kapcsolatban.

Arra nézve, hogy a csetlő-botlók mit kezdenek a dekontextualizált mondatokkal, az volt a feltételezésem, hogy többnyire gyakorisági alapon döntenek majd: ahol az internetes írásbeliségben a nyelvőrök által támogatott nyelvi forma dominál, ott arra javítanak majd, ahol pedig a nyelvőrök által helytelenített forma fordul elő gyakrabban a dumabotok által elérhető szövegekben, ott nem nyúlnak hozzá a mondathoz (vagy valami mást javítanak ki benne). Ahol mind a két forma gyakorinak tétélezhető az interneten, ott arra számítottam, hogy az egyes dumabotok döntései különböznek majd, ill. ugyanaz a dumabot is más-más döntést hoz a különböző keresések során. Ez volt az első hipotézisem.

Ami a kontextualizált mondatokat illeti, korábbi próbálkozásaimból, kísérletezgetésből tudtam, hogy az általam ismert dumabotok – szemben a hagyományos nyelvművelés hús-vér képviselőivel – érzékenyek a kontextusra, ezért feltételeztem, hogy a javításokat a legtöbb esetben befolyásolni fogja a szövegrészlet stílusa, vagyis az informális stílusú mondatokban többnyire elmarad a javítás, a formális vagy választékos stílusúakban viszont többnyire megtörténik. Magyarán: ebben az esetben a dumabotok válaszaiban alapvetően a nyelvi helyénvalósági szabályok fognak érvényesülni, bizonyos kivételekkel, amikre mindjárt kitérek. Ez volt a második hipotézis, amit kiötlöttem.

Ami a kivételeket illeti, úgy gondoltam, hogy a szövegrészlet stílusát figyelembe vevő javítás csak akkor fog bekövetkezni, amikor mind a két (vagy mind az akárhány) alternatív nyelvi forma gyakran jelenik meg írásban, s leírásuk nem számít helyesírási hibának.

A fonolexikai változók ritkán leírt beszélnyelvies változatairól (pl. *bicigli*, *fufru*, *ecen/eccen* 'egyszerűen') azt a feltételezést fogalmaztam meg, hogy ezeket a dumabotok a szövegrészlet stílusától függetlenül többnyire ki fogják javítani, vagy esetleg nem is tudják őket azonosítani. Ugyanakkor úgy gondoltam, a fonolexikai példák közt lesznek kivételek, mégpedig az informális szövegekben gyakrabban leírt formák (pl. *asszem* : *asziszem*; *légyszi* : *lécci* : *léci*, *má*, *ezér*, *azér*); ezekről el tudtam képzelni, hogy a dumabotok informális stílusú szövegekben (olykor) elfogadják (vagyis javítatlanul hagyják) őket.

A nyelvtani változók erősen megbélyegzett változatairól (pl. a sukükölő vagy a nákoló formákról) azt tétéleztem föl, hogy a csetlő-botlók ezeket a szövegrészlet stílusától függetlenül kijavítják a nyelvőrök által helyesnek tartott formára, vagyis ez esetben a nyelvhelyesség szabályai fognak érvényesülni. Ezt azért gondoltam, mert ezek a jelenségek – a nyelvi öncenzúra miatt – valszeg viszonylag ritkán jelennek meg az internetes szövegekben, annak ellenére, hogy a besznyében gyakoriak (akár általában, akár bizonyos társadalmi rétegekben).

Megjegyzem még, hogy azt, hogy a suksük vagy a nákozás milyen gyakran fordul elő az internetes szövegekben, nem lehet biztosan tudni, mivel sajnos mind a suksükölő, mind a nákoló formák homonim viszonyban vannak standard nyelvi formákkal, így azok összekeresése internetes szövegekben túkeresés volna a szénakazalban.

Mire jutottam?

Inkább tapasztalatokról, mint eredményekről beszélek, mivel még a megadott terjedelmet jócskán túllépve is csak pár példán tudom illusztrálni a vizsgálat néhány tanulságát.

Általánosságban elmondhatom, hogy a hipotéziseim bejöttek. Amivel nem számoltam, az az volt, hogy a botok olykor teljesen hibásan javítottak, többnyire úgy, hogy a szövegrészletbe nem illő nyelvtani formát nem a beleillőre javították, hanem megváltoztatták mondjuk a nyelvtani személyt vagy módot (például *laknák* helyett *laknánk* vagy *laknának*; *eszek* helyett *enném*). Az ilyen hibák leginkább a dekontextualizált mondatokra voltak jellemzőek, ami persze érthető.

Mutatok neked néhány példát a hipotézisnek megfelelő és az annak ellentmondó megoldásokra. A dekontextualizált mondatoknál nem tüntetem fel a prompt egészét, csak magát a mondatot, amit ki kellett javítani, mivel a prompt majdnem mindig a következő volt: *Javítsd ki, kérlek, az alábbi mondatokban található nyelvhelyességi hibákat!*

1. Na nézzük az első példát! Itt az inessivusi *-ba/-be* a fő téma, de érdemes meglesni a határozott névelő viselkedését is.

Prompt: A Gergő az egyik legjobb tanuló az osztályba.

Pp	<i>A Gergő az egyik legjobb tanuló az osztályban.</i>
Ch	<i>Gergő az egyik legjobb tanuló az osztályban.</i>
Ge	<i>A Gergő az egyik legjobb tanuló az osztályban.</i>

Ahogy láthatod, az inessivusi *-ba/-be*-t mind a három csetlő-botló kijavította, nyilván azért, mert a *-ba/-be* ilyen helyzetben helyesírási hibának számít, így nyilván ritkán jelenik meg a szövegekbe ☺.

A keresztnév előtti határozott névelőt csak a ChatGPT törölte, ami ellentmondani látszik az első hipotézisnek, bár azt se zárhatjuk ki, hogy az önmagában álló keresztnév előtt a névelős forma az interneten elég gyakori, hiszen önmagában a keresztnévek inkább kevésbé formális szövegekben használatosak, a formális stílusú szövegekbe nem illenek (a választékos stílusúak egy részébe viszont igen).

Az internetről lehalászott mondatot informális stílusú szövegrészletbe ágyaztam, s kijavítottam a dumabotokkal:

Prompt:

Javítsd ki az alábbi mondatban az esetleges hibákat, de úgy, hogy a mondat stílusa ne változzon meg. „Képzeld el, Jucikám! Tegnap sokat dumcsiztunk a Gergővel. Tod ki a Gergő? A Gergő az egyik legjobb tanuló az osztályba. De a gyakorlati érzéke, az nulla. El se hiszed, mit művelt, amikor elküldték ügyet intézni a bankba.”

Pp	<i>Képzeld el, Jucikám! Tegnap sokat dumcsiztunk a Gergővel. <u>Tudod</u>, ki a Gergő? A Gergő az egyik legjobb tanuló az <u>osztályban</u>. De a gyakorlati érzéke, az nulla. El se hiszed, mit művelt, amikor elküldték ügyet intézni a <u>bankba</u>.</i>
Ch	<i>Képzeld el, Jucikám! Tegnap sokat dumáltunk a Gergővel. <u>Tudod</u> ki az a Gergő? A Gergő az egyik legjobb tanuló az <u>osztályaban</u>. De a gyakorlati érzéke, az nulla. El se hiszed, mit művelt, amikor elküldték ügyet intézni a <u>bankba</u>.</i>
Ge	<i>Képzeld el, Jucikám! Tegnap sokat dumáltunk a Gergővel. <u>Tudod</u>, ki a Gergő? A Gergő az egyik legjobb tanuló az <u>osztályban</u>. De a gyakorlati érzéke az katasztrófa. El se hiszed, mit művelt, amikor elküldték ügyet intézni a <u>bankba</u>.</i>

Ahogy vártam is a hipotézisek alapján, az inessivusi *-ba/-be*-t mind a három bot kijavította, annak ellenére, hogy az informális stílusba a *-ba/-be* nagyon is beleillik, viszont írásban – sajnos – helyesírási hibának számít. (A ChatGPT elírta a célszót, de ez most lényegtelen.)

Az ellenség megtévesztése végett egy illativusi *-ba/-bet* is belecsempésztem a részletbe (*bankba*), de – ahogy láthatod – egyik botot se lehetett lépre csalni: egyik sem követte el azt a hibát, hogy a *bankba* alakot a hiperkorrekt *bankban* formára javította volna.

A határozott névelőt informális kontextusban a Perplexity és a Gemini persze ugyanúgy javítatlanul hagyta, mint a dekontextualizált mondatban, nem is vártam mást, viszont a ChatGPT, aki a dekontextualizált mondatban törölte a névelőt, itt meghagyta! Simán el tudom képzelni, hogy figyelembe vette a szöveg stílusát.

A lazításos *tod* formát mind a három bot kijavította, még hozzá helyesen; ez összhangban van a második hipotézissel: a kivételnek azt az esetét képviseli, amikor a lazításos forma nem szokott megjelenni írásban.

2. Jöjjön most a nákozás! Ez volt rá az egyik példa:

Prompt: Én szívesen járnék színházba.

Pp	Én szívesen <u>járnék</u> színházba.
Ch	Én szívesen <u>járok</u> színházba.
Ge	Én szívesen <u>mennék</u> színházba.

Ahogy kiderült a *Hallucina* című fejezetből, magát a *nákozás* „műszót” a vizsgálat korábbi időpontjában egyik csetlő-botló sem volt képes értelmezni. Ugyanakkor – láthatod – az *Én szívesen járnék színházba* mondatban mind a három felismerte a „hibát”: a kevésbé iskolázott emberek nyelvhasználatára jellemző formát egyik sem volt hajlandó elfogadni. Igaz, a dekontextualizált mondatban csak a Perplexity javította ki a standard normának megfelelően, a másik kettő nyelvtanilag helyes mondatokat hozott ugyan létre, de olyanokat, amik nem az eredeti mondat javításai.

Az összes javításban első személyű alakok jelennek meg, de a ChatGPT igemódot váltott: feltételes helyett kijelentőre „javította” (*járok*), a Gemini pedig egy palatális magánhangzójú, részben szinonim igét választott a *jár* helyett, ezzel tulajdonképpen kibújva a színvállás kényszere alól (*mennék*).

Nézzük most meg, mit léptek a csetlő-botlók, amikor kontextust kanyarítottam a nyelvörök mondatához!

Prompt: Javítsd ki az alábbi mondatban az esetleges hibákat, de úgy, hogy a mondat stílusa ne változzon meg. „Hát, nemtom te hogy vagy veled, de én szívesen járnék színházba, de nincsen zsozsóm, a faterom meg nem ad, mert sóher és még rajtam is spórol.”

Pp	Hát, <u>nem tudom</u> , te hogy vagy veled, de én szívesen <u>járnék</u> színházba, de nincs zsebpénzem, a faterom meg nem ad, mert sóher és még rajtam is spórol.
Ch	Hát, <u>nem tudom</u> , te hogy vagy veled, de én szívesen <u>járnék</u> színházba, csak nincs zsebpénzem, a faterom meg nem ad, mert fukar, és még rajtam is spórol.
Ge	Hát, <u>nemtom</u> te hogy vagy veled, de én szívesen <u>járnék</u> színházba, de nincsen zsófldem, a faterom meg nem ad, mert sóher, és még rajtam is spórol.

Ennyit tett a kanyarítmány! Most már mind a három bot a feltételezett módon javított! Bár a szövegrészlet informális stílusú volt, mégse lepődtem meg, hogy a botok közül egyik se hagyta meg a nemstandard formát, hiszen az erősen megbélyegzett, s nyilván viszonylag ritkán jelenik meg írásban.

Figyelemre méltó, hogy a Gemini javítatlanul hagyta a *nemtom* lazításos formát. És nem azért, mert elnézte vagy nem értette volna, ugyanis a javításához ezt a metanyelvi megjegyzést fűzte:

A „nemtom” helyett használhatod a „nem tudom”-ot is, ez formálisabb hangvételű.

Azt is a javára írom a Gemininek, hogy még az elvileg hiányzó vesszőt se pótolta, vagyis mintegy érezte, hogy a *nemtom* nem tekinthető teljes értékű főmondatnak.

Ugyanakkor a Gemini elkövetett egy vicces hibát: a *zsozsót* egy nemlétező *zsó föld* szóra javította, pedig az – a *föld* utótag jelentése miatt – sehogyan se illik a kontextusba. Az eredmény: tipikus botduma – jól fésült szöveg, s benne mint egy kecsapfolt a fehér terítőn – egy otromba szóhallucina.

Amikor egy hónappal később megkérdeztem tőle, mit jelent a *zsó föld*, ezt válaszolta (valami miatt angolul):

Prompt: Mit jelent a magyarban az a szó, hogy „zsó föld”?

Gemini:

The word „zsó föld” is not a standard Hungarian word and does not appear in any major Hungarian dictionaries. It is possible that it is a regional dialect or slang term, or that it is a misspelling of another word.

Here are some possible interpretations of the word „zsó föld” based on its sound and possible origins:

- *„Zsófi földje”:* This could be a reference to a specific place or property owned by someone named Zsófi.
- *„Zsák föld”:* This could refer to a type of soil that is suitable for filling sacks or bags.
- *„Zsíros föld”:* This could refer to a type of soil that is rich in organic matter and grease.
- *„Zavaros föld”:* This could refer to a type of soil that is muddy or unclear.

Without more context, it is impossible to say for sure what the word „zsó föld” means. If you have any additional information about the word, such as where you heard it or what context it was used in, I may be able to provide a more specific answer.

Please note that I am a large language model and do not have access to all of the nuances of the Hungarian language. It is always best to consult with a native speaker or a qualified language expert for definitive answers on linguistic questions.

Láthatod, hogy a bot a *zsó föld* szóhallucináról korrektül megállapítja, hogy ilyen szót nem talált a standard szótárakban. (Bárcsak máskor is ilyen őszinte lenne, amikor nem tud valamit!) Utána viszont annyira (túl)buzgott benne a segítőkészség, hogy megpróbálta ezt a hallucit értelmezni. Miccós? Nem akármilyen, hogy a szövegek alapján, amikhez hozzáférése van, a Gemini képes a nemlétező *zsó föld*höz két olyan lehetséges jelentést is rendelni, amit a jelöletlen összetételek valóban megengednek: a *Zsó föld* csakugyan értelmezhető volna Zsó(fi) földjeként, sőt, ha elírásra gondolunk, és *zsák föld* volna a helyes alak, az tényleg jelenthetne olyan földet, ami alkalmas a zsákok vagy táskák megtöltésére!

Ezután még, hogy szívassam egy kicsit, az orra alá döngöltem az egy hónappal ezelőtti hallucináját:

Prompt: Egy hónappal ezelőtt erre a szóra (a „zsófld”-re) javítottad ki nekem egy szövegrészletben a „zsozsó” szót.

Gemini:

I apologize for the error in my previous response. The word „zsófld” is not a standard Hungarian word and does not have a specific meaning. It is possible that it is a regional dialect or slang term, or that it is a misspelling of another word.

Based on your previous interaction with me, it seems likely that you were referring to the word „zsozsó,” which is a Hungarian slang term for money. If this is the case, I would be happy to provide you with more information about this word.

Here is some information about the word „zsozsó”:

- **Origin:** *The word „zsozsó” is thought to have originated from the German word „Groschen,” which was a small coin used in Austria-Hungary during the 19th century.*
- **Meaning:** *The word „zsozsó” is a slang term for money. It can be used in both a positive and negative way. For example, you could say „Sok zsozsót keresek” (I make a lot of money) or „Nincs zsozsóm” (I don't have any money).*
- **Usage:** *The word „zsozsó” is commonly used in informal conversation. It is not typically used in formal writing or speech.*

I hope this information is helpful. Please let me know if you have any other questions.

Igazán szép tőle, hogy a bakiját egy kis nyelvi ismeretterjesztéssel próbálja jóvátenni! De mielőtt meghatódnál, el kell mondjam, hogy a *zsozsó* eredetéről szóló ötlete valószínűleg hallucináció. Az etimológiai szótárak a *zsozsó*t nem tartalmazzák, az értelmező kéziszótár szerint hangfestő eredetű, az e-nyelv.hu oldal által üzemeltetett *Szómagyarító* szerint kérdőjelesen cigány eredetű, az Index fórum hozzászólója szerint vagy a „zsuga”, vagy a „zseton” szóból jött létre csonkulással és alakkettőzéssel. Arra, hogy a német *Groschen*hez vagy a magyar *garashoz* köze volna, nem találtam utalást (persze nem töltöttem el órákat a kereséssel, úgyhogy nem állítom, hogy ilyen ötlete eddig soha senkinek se támadt, csak a Gemininek.)

3. De térjünk vissza a nyelvhelyességhez! Egy másik dekontextualizált nákozós mondattal egyik bot se tudott megbirkózni:

Prompt: Szívesebben laknák egy kertvárosi lakásban.

Pp	<i>Szívesebben <u>laknánk</u> egy kertvárosi lakásban.</i>
Ch	<i>Szívesebben <u>laknának</u> egy kertvárosi lakásban.</i>
Ge	<i>Szívesebben <u>laknánk</u> egy kertvárosi lakásban.</i>

Itt a számot vagy a személyt változtatta meg mind a három bot, nyilván azért, mert a mondatban – szemben a másik kettővel – nem szerepelt az *én* személyes névmás. Arra gondolhatunk, hogy a különböző funkciójú nyelvtani formák alaki hasonlósága csábította arra a botokat, hogy figyelmen kívül hagyják az eredeti igealak jelentését, esetleg a nákozós formák olyan ritkák a dumabotok adatbázisában, hogy elírásaként kezelik őket.

Amikor kontextualizáltam az eredetileg a diákok gyöttrését szolgáló mondatot, mind a három dumabot elvárt – vagyis hát inkább várt – módon javított:

Prompt: Javítsd ki az alábbi szövegrészletben az esetleges hibákat, de úgy, hogy a szöveg stílusa ne változzon meg. „Én csak álmodozhatok róla, hogy annyi pénzem lesz, hogy házat vehessek magamnak. Pedig tuti, hogy szívesebben laknák egy kertvárosi lakásba, mint itt ebbe a betonrengetegbe.”

Pp	<i>Én csak álmodozhatok róla, hogy annyi pénzem lesz, hogy házat vehessek magamnak. Pedig tuti, hogy szívesebben <u>laknék</u> egy kertvárosi lakásban, mint itt <u>ebben</u> a <u>betonrengetegben</u>.</i>
Ch	<i>Én csak álmodozhatok arról, hogy annyi pénzem lesz, hogy házat vehessek magamnak. Pedig biztos, hogy szívesebben <u>laknék</u> egy kertvárosi lakásban, mint itt <u>ebben</u> a <u>betonrengetegben</u>.</i>
Ge	<i>Csak álmodni tudok róla, hogy lesz ennyi pénzem házat venni magamnak. Pedig tuti, hogy szívesebben <u>laknék</u> egy kertvárosi lakásban, mint itt <u>ebben</u> a <u>betonrengetegben</u>.</i>

A kanyarítmánynak köszönhetően itt már a *laknék* forma jelenik meg, s melleleg az inessivusi *-ba/-be-t* itt is *-ban/-ben-re* javította mind a három bot, mind a három szóban. Amikor viszont elhagytam a mondatból a személyes névmást, az egyik bot a kontextus egyértelműsége ellenére rosszul javított:

Prompt: Javítsd ki az alábbi szövegrészletben az esetleges hibákat, de úgy, hogy a szöveg stílusa ne változzon meg. „Csak álmodozhatok róla, hogy annyi pénzem lesz, hogy házat vehessek magamnak. Pedig tuti, hogy szívesebben laknék egy kertvárosi lakásba, mint itt ebbe a betonrengetegbe.”

Pp	<i>Csak álmodozhatok róla, hogy annyi pénzem lesz, hogy házat vehessek magamnak. Pedig tuti, hogy szívesebben <u>laknának</u> egy kertvárosi lakásba, mint itt <u>ebben</u> a <u>betonrengetegben</u>.</i>
Ch	<i>Csak álmodozhatok róla, hogy annyi pénzem lesz, hogy házat vehessek magamnak. Pedig tuti, hogy szívesebben <u>laknék</u> egy kertvárosi lakásban, mint itt <u>ebben</u> a <u>betonrengetegben</u>.</i>
Ge	<i>Csak álmodozni tudok róla, hogy annyi pénzem lesz, hogy házat vehessek magamnak. Pedig tuti, hogy szívesebben <u>laknék</u> egy kertvárosi lakásban, mint itt <u>ebben</u> a <u>betonrengetegben</u>.</i>

A további két mondattal és szövegrészlettel, melyben nákoló forma volt található, mind a három bot tökéletesen megbirkózott, a dekontextualizálttal is, a kontextualizálttal is.

4. A suksükre, csukcsükre, szukszükre vonatkozó példák csak részben támasztották alá a hipotézisemet.

Arra számítottam, hogy kontextualizáltságtól függetlenül a botok standardra javítják a nemstandard formát. Csakhogy ez csak a Perplexitynél és a ChatGPT-nél jött be teljesen, a Gemini a hét példa közül csak hármát javított ki a standard normának megfelelően, a többi esetben meghagyta a nemstandard formát. Ezek közt mind a háromra volt példa: a suksükre, csukcsükre és szukszükre is. Ez ellentmond annak az előzetes feltételezésemnek, hogy az erősen megbélyegzett formák mindig javításra kerülnek.

Itt is próbára tettem a botok figyelmét azzal, hogy olykor a kijelentő módú formák közelében felszólító módúakat is elhelyeztem. A Perplexity és a ChatGPT nem hagyta magát átverni, a Gemininél viszont nem tudni, hogy a felszólító módú alak befolyásolta-e; nyilván nem, mert olyankor is mellőzte a javítást, amikor a szöveggörnyezetben nem volt megtévesztő, felszólító módú igealak. Nézzük meg az egyik példát!

Prompt: Minden évbe lefertőtlenítsük a disznóólat, de valahogy az idén nem jutottunk hozzá, hogy időbe lefertőtlenítsük.

Pp	<i>Minden évben <u>fertőtlenítjük</u> a disznóólat, de valahogy az idén nem jutottunk hozzá, hogy <u>időben</u> <u>fertőtlenítsük</u>.</i>
Ch	<i>Minden évben <u>lefertőtlenítjük</u> a disznóólat, de valahogy az idén nem jutottunk hozzá, hogy <u>időben</u> <u>lefertőtlenítsük</u>.</i>

Ge	<p>1. változat: <i>Minden évben <u>lefertőtlenítsük</u> a disznóólat, de valahogy az idén nem jutottunk hozzá, hogy <u>időben lefertőtlenítsük</u>.</i></p> <p>2. változat: <i>Minden évben <u>lefertőtlenítsük</u> a disznóólat, de valahogy az idén nem sikerült <u>időben lefertőtlenítenünk</u>.</i></p> <p>3. változat: <i>Minden évben <u>lefertőtlenítsük</u> a disznóólat, de valahogy az idén nem jutottunk el oda, hogy <u>időben lefertőtlenítsük</u>.</i></p>
----	---

Láthatod, hogy a két azonos igealak közül a Perplexity és a ChatGPT csak azt javította, amelyik kijelentő módban állt, szemben a Geminivel, amely következetesen javítás nélkül hagyta a nemstandard formát mindegyik felajánlott javítási variánsában.

Ezenkívül a mondatban az inessivusi *-ba/-be* következetesen javítására is látunk két példát. A következő példa formális stílusú, a Gemini ennek ellenére két esetben javítatlanul hagyta a szukszükölő alakot, a harmadik esetben pedig rosszul javította (személyt váltott). Az idézett példa az internetről való, azzal a különbséggel persze, hogy a standard *illesztjük* formát a nemstandard *illesszükre* cseréltem.

Prompt: „A képen látható módszer lényege, hogy nem a fedélbe szúrjuk a nyitó élét és ott vágjuk körbe a dobozt, hanem a konzerv oldalába illesszük a pengét, így a nyitó tekerős része a doboz tetején lesz, nem oldalt, a vágórész pedig a konzerv tetejének pereme alatt siklik majd végig.”

Pp	<i>A képen látható módszer lényege, hogy nem a fedélbe szúrjuk a nyitó élét és ott vágjuk körbe a dobozt, hanem a konzerv oldalába <u>illesztjük</u> a pengét, így a nyitó tekerős része a doboz tetején lesz, nem oldalt, a vágórész pedig a konzerv tetejének pereme alatt siklik majd végig.</i>
Ch	<i>A képen látható módszer lényege, hogy nem a fedélbe szúrjuk a nyitó élét és ott vágjuk körbe a dobozt, hanem a konzerv oldalába <u>illesztjük</u> a pengét, így a nyitó tekerős része a doboz tetején lesz, nem oldalt, a vágórész pedig a konzerv tetejének pereme alatt siklik majd végig.</i>
Ge	<i>A képen látható módszer lényege, hogy nem a fedélbe szúrjuk a nyitó élét és ott vágjuk körbe a dobozt, hanem a konzerv oldalába <u>illesszük</u> a pengét, így a nyitó tekerős része a doboz tetején lesz, nem oldalt, a vágórész pedig a konzerv tetejének pereme alatt siklik majd végig. A képen látható módszer lényege, hogy nem a fedélbe szúrjuk a nyitó élét és ott vágjuk körbe a dobozt, hanem a konzerv oldalába <u>illesszük</u> a pengét, így a nyitó tekerős része a doboz tetején lesz, nem oldalt, a vágórész pedig a konzerv tetejének pereme alatt siklik majd végig. A képen látható módszer lényege, hogy nem a fedélbe szúrjuk a nyitó élét és ott vágjuk körbe a dobozt, hanem a konzerv oldalába <u>illesztjük</u> a pengét, így a nyitó tekerős része a doboz tetején lesz, nem oldalt, a vágórész pedig a konzerv tetejének pereme alatt siklik majd végig.</i>

5. Oké, ezzel megvolnánk! Most egy olyan példát mutatok neked, amire a második hipotézis vonatkozik. Legyen az az ikés igeragozás, méghozzá egy olyan ige esetében, amelyiknek mind a két változata nagyon elterjedt, az ikés is, az iktelen is. Épp ezért gondoltam, hogy a botok figyelembe veszik a kontextust. És így is lón. Az egyik mondat ez volt:

Prompt: Egy hete már nem eszem meleg ételt.

Pp	<i>Egy hete már nem <u>eszem</u> meleg ételt.</i>
Ch	<i>Egy hete már nem <u>eszem</u> meleg ételt.</i>
Ge	<i>Egy hete már nem <u>eszem</u> meleg ételt.</i>

Miután az iskolások gyötrésére kitalált mondatot kontextusba helyeztem, nem ugyanaz lett az eredmény. Nézzük először az informális stílusú kanyarítványt!

Prompt: Javítsd ki az alábbi mondatban az esetleges hibákat, de úgy, hogy a szöveg stílusa ne változzon meg.

Első alkalommal: „Egy szál magam kirándulok a hegyekbe. Jól elvagyok ám én magammal, egy csöppet se hiányzik a társaság. Egy hete már nem eszek meleg ételt, de anélkül is tök jól elvagyok. Tegnap délután egy tónál halat fogtam ki magamnak, az volt a vacsim.”

Második alkalommal: „Egy szál magam kirándulok a hegyekbe. Jól elvagyok ám én magammal, egy csöppet se hiányzik a társaság. Egy hete már nem eszem meleg ételt, de anélkül is teljesen jól elvagyok. Tegnap délután egy tónál halat fogtam ki magamnak, az volt a vacsorám.”

Pp	<i>Egy szál magam kirándulok a <u>hegyekbe</u>. Jól elvagyok ám én magammal, egy csöppet se hiányzik a társaság. Egy hete már nem <u>eszek</u> meleg ételt, de anélkül is tök jól elvagyok. Tegnap délután egy tónál halat fogtam ki magamnak, az volt a vacsorám.</i>
Ch	<p>Első alkalommal: <i>Egy szál magam kirándulok a <u>hegyekben</u>. Jól elvagyok ám én magammal, egy csöppet se hiányzik a társaság. Egy hete már nem <u>eszem</u> meleg ételt, de anélkül is tök jól elvagyok. Tegnap délután egy tónál halat fogtam ki magamnak, az volt a vacsorám.</i></p> <p>Második alkalommal: <i>Egy szál magam kirándulok a <u>hegyekben</u>. Jól elvagyok ám én magammal, egy csöppet se hiányzik a társaság. Egy hete már nem <u>eszem</u> meleg ételt, de anélkül is tök jól elvagyok. Tegnap délután egy tónál halat fogtam ki magamnak, az volt a vacsim.</i></p>
Ge	<p>1. változat: <i>Egy szál magamban kirándulok a <u>hegyekbe</u>. Jól elvagyok ám én magammal, egy cseppet se hiányzik a társaság. Egy hete már nem <u>eszem</u> meleg ételt, de anélkül is tök jól elvagyok. Tegnap délután egy tónál fogtam ki magamnak egy halat, az volt a vacsorám.</i></p> <p>2. változat: <i>Egy szál magamban kirándulok a <u>hegyekbe</u>. Jól elvagyok ám én magammal, egy cseppet se hiányzik a társaság. Egy hete már nem <u>eszek</u> meleg ételt, de anélkül is tök jól elvagyok. Tegnap délután egy tónál fogtam ki magamnak egy halat, az volt a vacsorám.</i></p> <p>3. változat: <i>Egy szál magamban kirándulok a <u>hegyekbe</u>. Jól elvagyok ám én magammal, egy cseppet se hiányzik a társaság. Egy hete már nem <u>eszem</u> meleg ételt, de anélkül is tök jól elvagyok. Tegnap délután egy tónál fogtam ki magamnak egy halat, az volt a vacsorám.</i></p>

Ahogy láthatod, mind a három csető-botló másképp oldotta meg a feladatot. A Perplexity meghagyta az iktelen formát, a ChatGPT ikesre javította, a Gemini mind a kettőt felajánlotta. Ez tökéletesen tükrözi a nyelvi valóságot. Vannak ugyanis emberek (főleg iskolázottak), akik informális stílusú megnyilvánulásaikban is ikesen ragozzák az *eszik* igét, de sokan vannak olyanok is, akik iktelenül, pedig nem kevésbé iskolázottak.

Csak melleleg jegyzem meg, hogy az első mondatban a *hegyekbe* kétértelmű: felfogható inessivusként, de illativusként is. Nyilván ennek tudható be, hogy négy esetből csak kettőben javítottak a csető-botlók.

Az, hogy az idézett adatokban az *eszem* : *eszek* váltakozás nem írható teljesen a véletlen számlájára, abból derül ki, hogy mikor ugyanehhez a mondathoz formálisabb kontextust kanyarítottam, az iktelen formát mind a három bot következetesen ikesre javította mindkét alkalommal. Ebben az esetben a Gemininek mind a három változata azonos volt, egyszer se ajánlotta föl az *eszek* formát:

Prompt: Javítsd ki az alábbi szövegrészletben az esetleges hibákat, de úgy, hogy a szöveg stílusa ne változzon meg. „Tisztelt Doktor Úr! Engedje meg, hogy írásban forduljak Önhöz segítségért, remélvén, hogy nem utasít el. Számtalanszor meggyőződtem már róla, hogy Ön nagyon készsleges, és mindig betegeinek a javát keresi. Egy hete már nem eszek meleg ételt. Az a kérdésem, hogy a meleg étel megvonásának lehetnek-e kedvezőtlen következményei egészségi állapotomra nézve.”

Pp	<p>Első alkalommal: <i>Tisztelt Doktor Úr! Engedje meg, hogy írásban forduljak Önhöz segítségért, remélve, hogy nem utasít el. Számtalanszor meggyőződtem már róla, hogy Ön nagyon készsleges, és mindig betegeinek a javát keresi. Egy hete már nem <u>eszem</u> meleg ételt. Az a kérdésem, hogy a meleg étel megvonásának lehetnek-e kedvezőtlen következményei egészségi állapotomra nézve.</i></p> <p>Második alkalommal: <i>Engedje meg, hogy írásban forduljak Önhöz segítségért, remélvén, hogy nem utasít el. Számtalanszor meggyőződtem már róla, hogy Ön nagyon készsleges, és mindig betegeinek a javát keresi. Egy hete már nem <u>eszem</u> meleg ételt. Az a kérdésem, hogy a meleg étel megvonásának lehetnek-e kedvezőtlen következményei az egészségi állapotomra nézve.</i></p>
Ch	<p>Első alkalommal: <i>Tisztelt Doktor Úr! Engedje meg, hogy írásban forduljak Önhöz segítségért, remélvén, hogy nem utasít el. Számtalanszor meggyőződtem már róla, hogy Ön nagyon készsleges, és mindig betegeinek a javát keresi. Egy hete már nem <u>eszem</u> meleg ételt. Az a kérdésem, hogy a meleg étel megvonásának lehetnek-e kedvezőtlen következményei egészségi állapotomra nézve.</i></p> <p>Második alkalommal: <i>Tisztelt Doktor Úr! Engedje meg, hogy írásban forduljak Önhöz segítségért, remélve, hogy nem utasít el. Számtalanszor meggyőződtem már róla, hogy Ön nagyon készsleges, és mindig betegeinek a javát keresi. Egy hete már nem <u>eszem</u> meleg ételt. Az a kérdésem, hogy a meleg étel megvonásának lehetnek-e kedvezőtlen következményei egészségi állapotomra nézve.</i></p>
Ge	<p>1. és 2. alkalommal: 1–3. változat: <i>Tisztelt Doktor Úr! Engedje meg, hogy írásban forduljak Önhöz segítségért, bízva abban, hogy nem utasít el. Számtalanszor meggyőződtem már róla, hogy Ön rendkívül készsleges, és mindig betegei javát keresi. Egy hete már nem <u>eszem</u> meleg ételt. Kérdésem az lenne, hogy a meleg ételek elhagyásának lehetnek-e kedvezőtlen következményei az egészségi állapotomra nézve.</i></p>

6. Attól tartok, ha sokáig folytatom, nemcsak a szerkesztők haragját hívom ki magam ellen, hanem még a legnyájásabb olvasókét is. (Tényleg: vajon miért csak az olvasókat szokás nyájásnak nevezni, a szerkesztőket nem? ☺) Ezért már csak egy példát hozok, viszont olyat, aminek az informális stílusú változatába több érdekes váltakozás is bele van zsúfolva. De előbb pillants rá a dekontextualizált formára!

Prompt: Elolvastam azt könyvet, amit ajánlottál.

Pp	<i>Elolvastam a könyvet, <u>amit</u> ajánlottál.</i>
Ch	<i>Elolvastam azt a könyvet, <u>amit</u> ajánlottál.</i>
Ge	<i>Elolvastam a könyvet, <u>amit</u> ajánlottál.</i>

Láthatod, hogy a dumabotok – fittyet hányva nyelvművelőink intelmének – meghagyták a helytelenített *amit* formát. A műész ebben az esetben nulla pontot kapna a tanító bácsiktól és a tanító néniktől.

Ez az eredmény ellentmond a második hipotézisünknek, mivel arra számítottunk, hogy a botok kontextus nélkül a gyakoribb formát választják. A hipotézis megdőlését ki tudnánk ép-penséggel magyarázni azzal, hogy az inkriminált mondat – rövidege ellenére – inkább in-formális, mint formális stílust sugall. Ez megfelelően látszik magyarázni, miért választották a botok az informális stílusra jellemző *ami* névmási kötőszót.

Csakhogy ezt a magyarázatot romba döntik a formális stílusú szövegrészlet javítási eredményei. Itt a három dumabot közül csak az egyik, a Gemini javította ki a névmást a formális stílusban elvárta, a másik kettő a füle botját se mozdította!

Prompt: Javítsd ki az alábbi szövegrészletben az esetleges hibákat, de úgy, hogy a szöveg stílusa ne változzon meg. „Szakvéleményem lényegét összefoglalva megállapíthatom: a szerzőnek az elemzés tárgyát képező könyvét, amit kiadásra ajánlott mindhárom lektor, elfogadhatatlanul alacsony színvonalúnak tartom, kiadását még átdolgozás esetén sem ajánlom.”

Pp	Első és második alkalommal: <i>Szakvéleményem lényegét összefoglalva megállapíthatom: a szerzőnek az elemzés tárgyát képező könyvét, <u>amit</u> kiadásra ajánlottak mindhárom lektor, elfogadhatatlanul alacsony színvonalúnak tartom, kiadását még átdolgozás esetén sem ajánlom.</i>
Ch	Első alkalommal: <i>Szakvéleményem lényegét összefoglalva megállapíthatom: a szerző által elemzés tárgyát képező könyvet, <u>amit</u> kiadásra ajánlott minden lektor, elfogadhatatlanul alacsony színvonalúnak tartom. Még átdolgozás esetén sem ajánlom kiadását.</i> Második alkalommal: <i>Szakvéleményem lényegét összefoglalva megállapíthatom: a szerző elemzés tárgyát képező könyvét, <u>amelyet</u> mindhárom lektor kiadásra ajánlott, elfogadhatatlanul alacsony színvonalúnak tartom, és kiadását még átdolgozás esetén sem ajánlom.</i>
Ge	Első alkalommal – 1. változat: <i>Szakvéleményem összegzéseként megállapíthatom, hogy a szerző által elemzett könyvet, <u>amelynek</u> kiadását mindhárom lektor javasolta, elfogadhatatlanul gyenge színvonalúnak minősítem. Kiadását átdolgozás után sem javaslom.</i> 2. változat: <i>Szakvéleményem összegzéseként megállapítható, hogy a szerző elemzés tárgyát képező könyvét, <u>amelyet</u> mindhárom lektor kiadásra ajánlott, elfogadhatatlanul alacsony színvonalúnak ítélem meg, kiadását átdolgozás esetén sem javaslom.</i> 3. változat: <i>Szakvéleményem lényegét összegzően megállapíthatom, hogy a szerzőnek az elemzés tárgyát képező könyvét, <u>amelyet</u> mindhárom lektor kiadásra javasolt, elfogadhatatlanul alacsony színvonalúnak ítélem meg, kiadását még átdolgozás esetén sem javaslom.</i> Második alkalommal – 1. változat: <i>Szakvéleményem lényegét összefoglalva megállapíthatom, hogy a szerzőnek az elemzés tárgyát képező könyvét, <u>amit</u> kiadásra ajánlott mindhárom lektor, elfogadhatatlanul alacsony színvonalúnak tartom. Kiadását még átdolgozás esetén sem ajánlom.</i> 2. változat: <i>Szakvéleményem lényegét összefoglalva kijelenthetem, hogy a szerzőnek az elemzés tárgyát képező könyvét, <u>amelyet</u> kiadásra javasolt mindhárom lektor, elfogadhatatlanul alacsony színvonalúnak tartom. Kiadását még átdolgozás esetén sem javaslom.</i> 3. változat: <i>Szakvéleményem lényegét összefoglalva megállapíthatom, hogy a szerzőnek az elemzés tárgyát képező könyvét, <u>amelyet</u> kiadásra ajánlott mindhárom lektor, elfogadhatatlanul alacsony színvonalúnak tartom. Kiadását még átdolgozás esetén sem ajánlom.</i>

Tekintettel arra, hogy ebből a szövegrészletből – formális stílusa ellenére – nem rí ki az *ami* névmás, bár az *amely* kicsivel jobb megoldásnak tűnik, azt mondhatjuk, hogy a botok megoldásai valószínűleg összhangban vannak a nyelvi valósággal: az *ami* névmás a formális és választékos stílusú szövegek egy részébe is többé-kevésbé beleillik.

Hogy véletlenül se becsülhessem túl csetlő-botlóink stílusérzékét, kipróbáltam a fordítottját is: kreáltam egy informális stílusú szövegrészletet az *amely* névmással. Hogy minél jobban elvonjam a csetlő-botlók figyelmét a lényegről, beleraktam a szövegrészletbe más olyan nyelvi formákat is, amiket a botok javításra szorulónak gondolhatnak: egy egyeztetési hibát, két lazításos jelenséget (olyanokat, amiket viszonylag ritkán szokás leírni), két különböző ikes ige iktelen alakjait és sok-sok tanító néni és bácsi kedvenc vesszőparipáját, a *de viszont*ot (dacolva az akadémiai nagyszótár szerkesztőinek döntésével, különírva):

Prompt: Javítsd ki az alábbi szövegrészletben az esetleges hibákat, úgy, hogy a szöveg minél informálisabb stílusú legyen! „Ne hülyéskedj, mér gondolod, hogy kamuzok? Én téleg elolvastam azt a könyveket, amelyeket ajánlottál, de viszont igaz, hogy szinte semmire nem emlékszek belőlük.”

Pp	<p>Első alkalommal: <i>Ne hülyéskedj, <u>miért</u> gondolod, hogy <u>kamu</u>? Én <u>tényleg</u> elolvastam <u>azokat</u> a könyveket, <u>amiket</u> ajánlottál, <u>de viszont</u> igaz, hogy szinte semmire nem <u>emlékszem</u> belőlük.</i></p> <p>Egy héttel később: <i>Ne hülyéskedj, <u>miért</u> gondolod, hogy <u>kamuzok</u>? Én <u>tényleg</u> elolvastam <u>azokat</u> a könyveket, <u>amiket</u> ajánlottál, <u>de</u> igaz, hogy szinte semmire sem <u>emlékszem</u> belőlük.</i></p>
Ch	<p>Első alkalommal: <i>Ne viccelj már, <u>miért</u> gondolod, hogy <u>kamu lennék</u>? <u>Tényleg</u> elolvastam <u>azokat</u> a könyveket, <u>amiket</u> ajánlottál, <u>de</u> az igaz, hogy szinte semmire nem <u>emlékszem</u> belőlük.</i></p> <p>Egy héttel később: <i>Ne hülyéskedj, <u>miért</u> gondolod, hogy <u>kamuzok</u>? <u>Tényleg</u> elolvastam <u>azokat</u> a könyveket, <u>amiket</u> ajánlottál, <u>de</u> igaz, hogy szinte semmire nem <u>emlékszem</u> belőlük.</i></p>
Ge	<p>Első alkalommal – 1. változat: <i>Ne szórakozz már, <u>miért</u> gondolod, hogy <u>blöffölök</u>? <u>Tényleg</u> elolvastam <u>azokat</u> a könyveket, <u>amiket</u> ajánlottál, <u>de</u> az a helyzet, hogy alig <u>emlékszem</u> valamire belőlük.</i></p> <p>2. változat: <i>Ne viccelj már, <u>miért</u> gondolod, hogy <u>hazudok</u>? <u>Tényleg</u> elolvastam <u>azokat</u> a könyveket, <u>amiket</u> ajánlottál, <u>de</u> őszintén szólva, alig <u>emlékszem</u> valamire belőlük.</i></p> <p>3. változat: <i>Ne szórakozz már, mi a fene van? <u>Miért</u> hiszed, hogy <u>hazudok</u>? <u>Tényleg</u> elolvastam <u>azokat</u> a könyveket, <u>amiket</u> ajánlottál, <u>de</u> bevallom őszintén, alig <u>emlékszem</u> valamire belőlük.</i></p> <p>Egy héttel később – 1. változat: <i>Ne viccelj, <u>miért</u> gondolod, hogy <u>hazudok</u>? Én <u>tényleg</u> elolvastam <u>azokat</u> a könyveket, <u>amiket</u> ajánlottál, <u>de</u> bevallom, szinte semmire sem <u>emlékszem</u> belőlük.</i></p> <p>2. változat: <i>Ne hülyéskedj már, <u>miért</u> gondolod, hogy <u>hazudok</u>? Én <u>tényleg</u> elolvastam <u>azokat</u> a könyveket, <u>amiket</u> ajánlottál, <u>de</u> de igazából szinte semmire sem <u>emlékszem</u> belőlük.</i></p> <p>3. változat: <i>Ne viccelj már, <u>miért</u> gondolod, hogy <u>hazudok</u>? Én <u>tényleg</u> elolvastam <u>azokat</u> a könyveket, <u>amiket</u> ajánlottál, <u>de</u> de igazából alig <u>emlékszem</u> valamire belőlük.</i></p>

Wow! Mit szólsz ehhez a következetességhez? Egyszer se hagyta meg még véletlenül se az *amely* névmást az egyik bot se! A 12 adat közt még mutatóba se akad *amely*!

Érdeemes pillantást vetni a többi megoldásra is.

Ugyancsak vaskövetkezetesek a botok az *emlékszék* iktelen forma *emlékszem* ikesre javításában. Korábban, az *eszik* ige esetében nem láttuk ezt a következetességet. Ez nyilván azért van így, mert az *emlékszik* ige tárgyatlan, így az *emlékszem* forma nem kétértelmű, s ezért jóval gyakoribb, mint az *eszem*. És ezt a botok is tudják! Persze ebben az esetben látszik, hogy az írott nyelvet tükrözik, a besznyében azért valószínűleg elég gyakran lehet hallani az *emlékszék* formát is.

Bár a *kamuzik* ige egyes szám első személyű alakjára kevesebb adat jött össze, azok iktelenek, ami ismét csak a botok jó stílusérzékére vall, hiszen az informális *kamuzik* igéhez nem illik az ikes forma.

És persze a második hipotézishez kapcsolódó egyik kivételnek megfelelően a lazításos *mér* és *téleg* alakok is kigyomlálásra kerültek mind a három dumabot által.

Az egyeztetési hibát is fölismerte mindegyik, s megfelelő módon javította.

De mielőtt térdet hajtánál a Műész nagysága előtt, újra csak le kell törjelek. Ma azért, hogy kijátsszam a *kamuzik* ige lecserélését *kamura* meg *hazudokra*, módosítottam a promptot. Ezúttal már nem volt annyira lenyűgöző az eredmény:

Prompt: Javítsd ki az alábbi szövegrészletben az esetleges hibákat, úgy, hogy a szöveg minél informálisabb stílusú legyen! Ne változtasd meg a szavakat, ugyanaz a szó maradjon mindenütt, de javított formában (ha hibás). „Ne hülyéskedj, mér gondolod, hogy kamuzok? Én téleg elolvastam azt a könyveket, amelyeket ajánlottál, de viszont igaz, hogy szinte semmire nem emlékszék belőlük.”

Pp	<i>Ne hülyéskedj, mér gondolod, hogy kamuzok? Én tényleg elolvastam azt a könyveket, amelyeket ajánlottál, de viszont igaz, hogy szinte semmire nem emlékszék belőlük.</i>
Ch	<i>Ne hülyéskedj, miért gondolod, hogy kamuzok? Én tényleg elolvastam azt a könyveket, amelyeket ajánlottál, de viszont igaz, hogy szinte semmire nem emlékszem belőlük.</i>
Ge	<p>1. változat: <i>Ne hülyéskedj, mi a francot gondolsz, hogy kamuzok? Tényleg elolvastam azokat a könyveket, amiket ajánlottál, de megmondom őszintén, szinte semmit sem emlékszem belőlük.</i></p> <p>2. változat: <i>Ne hülyéskedj, mi a francot gondolsz, hogy kamuzok? Tényleg elolvastam azokat a könyveket, amiket ajánlottál, de bevallom, szinte semmire nem emlékszem belőlük.</i></p> <p>3. változat: <i>Ne hülyéskedj, mi a francnak gondolod, hogy kamuzok? Tényleg elolvastam azokat a könyveket, amiket ajánlottál, de viszont igaz, hogy szinte semmire sem emlékszem belőlük.</i></p>

Egyrészt megszűnt az a csodálatos következetesség, ami az előző válaszokat jellemezte: a Perplexity és a ChatGPT meghagyta a *mér* lazításos formát. Ez persze nem baj, sőt! Az viszont már gáz, hogy az *amely* névmást is megkímélte, ami ebbe a szöveggörnyezetbe bizony nem illik bele! Kötve hiszem, hogy akár a legortodoxabb nyelvőr is így mondaná informális beszédhelyzetben, amikor épp nem nyelvművel!

Az is érdekes, hogy ugyanez a két bot meghagyta az egyeztetési hibát is. Igaz, a besznyében ez azok közé az egyeztetési sajátságok közé tartozik, amiket nem is biztos, hogy hibának kell tekinteni, viszont nem hiszem, hogy írott szövegekben olyan gyakori volna. Ami a Geminit illeti, ő végre színt vallott kamuügyben: szót fogadott, így kaptunk három további *kamuzok* alakot.

Megszűnt az egyöntetűség az *emlékszik* ragozásában, a Perplexity most úgy döntött, hogy a lazább *emlékszek* formát választja. Ez persze nem mond ellent a nyelvi valóságnak, ahogy az előbb említettem is.

6. Búcsúszó

Ennyi fért bele, kedves Orsi, sőt ennyi sem, csak a szerkesztőknél kibuliztam, hogy hadd le-hessen az enyém hosszabb (azzal az ürüggyel, hogy sok benne az idézet). Igaz, nem tisztáztuk, mennyivel, így aztán még nem tudhatom, nem lesz-e ebből balhé. De azért reménykedem nyájasságukban. ☺

Rengeteg érdekes dumaboti megoldás marad valószínűleg örökre rejtve a nagyközönség szeme elől, de a dumabotokkal eddig nem dolgozó olvasó talán ebből is ízelítőt kap a botdumáról, annak sajátosságairól, olykor sajátos hangulatáról. Komoly tanulmányba nem érdemes időt, energiát feccölnöm, hiszen ezek a dumagépek – ahogy a fordítógépek is – szédületes tempóban fejlődnek, adataim pár hónap alatt valószínűleg teljesen elavulnak. De talán a jövőben is lesz némi érdekessége annak, hogy a „tényleges nyelvhasználatból” merítő nyelvi modellek a kezdetek kezdetén, amikor még gyerekcipőben *bot-ladoztak*, hogyan kezelték a nyelvőrök által hibásnak tartott nyelvi formákat, s ez hogyan változott majd meg később.

A botduma vizsgálata alighanem hálás kutatási téma lesz a jövőben is, mivel a kutató minimális erőfeszítéssel tetszőleges mennyiségű szöveghez juthat nagyon rövid idő alatt; ilyen szempontból a dumabotok messze felülmúlják a dumagépeket (a sokat beszélő embereket) az általuk produkált szövegek tekintetében. A hagyományos nyelvművelésre nézve viszont a dumabotok egy újabb halálos veszélyt jelentenek, nagyjából akkorát, mint a szövegtörzsek. Mivel a művész az interneten található szövegekből merít, újabb terület lesz, ahol a nyelvőrök kénytelenek lesznek konfrontálódni a nyelvi valósággal. A festett egek, amikbe *kancsalul* nézhetnének, egyre csak fogynak... ☹

A meglévő példákból láthatad, hogy a hipotéziseim nagyjából bejöttek, ahogy már jeleztem is. Amikor a dumabotok mérlegelik, hogy valami hiba-e vagy nem hiba, sokkal nagyobb mértékben vannak tekintettel a szöveg stílusára, mint a nyelvőrök.

Köztudomású, hogy nyelvünk őrei a munkáikban többnyire rövid mondatokba ágyazzák a kifogásolt jelenségeket, olyanokba, amiknek a stílusát vagy meg se lehet állapítani, vagy pedig meg lehet, de nem olyan, mint amilyenben az adott jelenséget helyteleníteni lehetne.

A magyar nyelvművelés és anyanyelvi nevelés immár meg kell barátkozzon azzal a ténnyel, hogy tekintélyét ezentúl már nemcsak a szövegtörzsek, hanem a dumagépek is veszélyeztetik.

Ha most kezdeném a kutatást, valszeg csak egyetlen dumabotot foglalkoznék, de azt sokkal többet nyaggatnám. Mégpedig azért, mert úgy néz ki, hogy jelenleg nem érdemes az egyes nyelvi modellek sajátosságait keresni, mivel ugyanaz a csetlő-botló ugyanazt a feladatot is nagyon eltérő módon és minőségben oldja meg más-más alkalommal. Volt, hogy valamelyik csetlő-botló nyelvtani vagy értelemzavaró hibát is elkövetett, máskor ugyanazt a feladatot ugyanaz a bot nagyon jó minőségben oldotta meg. Ez mind a hárommal nagyjából ugyanolyan gyakran (vagyis hát, inkább: ugyanolyan ritkán) fordult elő. Elvileg más nyelvi modell áll mögöttük, az általuk produkált botduma mégis nagyon hasonló. (A Perplexity részben a GPT-t használja, de nem csak azt.)

Ami a botok metanyelvi megjegyzéseit illeti, abból, amit a kísérleteim során produkáltak, arra következtetek, hogy ezekhez az adatokat máshonnan merítik, mint a javításokhoz vagy átfogalmazásokhoz.

Nem is tudom, mit mondjak még, most ennyi jut eszembe. Ha valami fontosat kifejejtettem, és rájövök, majd elmondom személyesen.

7. Toldalék

Mivel nem akarom túlfeszíteni a húrt, a nyájas szerkesztőkre bízom, hogy ezt és a következő fejezetet meghagyják-e, vagy törlik.

Egy laza stílusú beszámolóhoz nem feltétlenül kívánczik összefoglalás, főleg nem idegen nyelvű, a témából adódóan mégis úgy gondolom, hogy érdekes lehet neked is, meg a többi nyájasnak is, ha ide másolom, mit produkált a Perplexity és a ChatGPT, amikor elolvasta a beszámolómat.

A Geminivel nem tudtam ilyet írni, mivel őhöz nem lehet szövegfájlokat csatolni, a keresőjébe pedig az egész nem fért bele.

Mivel az igazi cél a botok kipróbálása volt, nem az, hogy írjanak helyettem egy összefoglalót, az eddigi idézetekhez hasonlóan jártam el most is, nem változtattam meg bennük semmit. Ítéld meg Te / ítéljétek meg Ti / ítéljék meg Önök, mennyire végeztek jó munkát!

Prompt: 1) Write a summary about 20-30 lines long. 2) Extract 5 keywords.

Perplexity

Summary

The author discusses the use of language models, particularly ChatGPT, in generating text. They highlight the importance of understanding the context in which language is used and the role of language models in reflecting this context. The author notes that language models can be useful in generating text, but they also have limitations and can sometimes produce non-sensical or incorrect results. They also discuss the importance of understanding the etymology of words and the role of language models in this process.

Keywords

1. *Language Models*
2. *ChatGPT*
3. *Nyelvhelyesség (Language Correctness)*
4. *Nyelvi Helyénvalóság (Language Appropriateness)*
5. *Contextualization*

ChatGPT

Summary

The text explores the relationship between language bots and language cultivation, focusing on how these bots handle linguistic correctness and appropriateness. It starts by discussing the varying degrees to which different bots adhere to given words and structures, highlighting the Gemini bot's tendency to freely rephrase content to achieve the intended communicative goal, often transforming sentences significantly. This flexibility can be both useful and problematic, depending on the desired outcome.

The author notes that human-machine collaboration often yields better text results than working separately, suggesting a future of close cooperation. The core question addressed is whether language bots follow rules of linguistic correctness or appropriateness more closely. Linguistic correctness involves adhering strictly to prescribed norms without considering the context, while linguistic appropriateness adjusts language use based on the specific situation and communicative purpose.

Through examples and hypotheses, the author shows that language bots are generally sensitive to context, making adjustments based on the style and context of the text. This sensitivity contrasts with traditional language cultivation practices, which often ignore contextual nuances. The research reveals that bots' decisions are influenced by the frequency of language forms found online and that they can handle both formal and informal styles differently.

The text concludes by noting the potential for language bots to challenge traditional language cultivation practices and emphasizes the importance of continuing to explore and understand the unique capabilities and limitations of these technologies.

Keywords

1. *Language bots*
2. *Linguistic correctness*
3. *Linguistic appropriateness*
4. *Human-machine collaboration*
5. *Context sensitivity*

Érdekes, hogy a Perplexity elengedte a füle mellett, hogy az összefoglalónak 20–30 sorosnak kell lennie, jóval rövidebbet írt. Kérhettem volna második körben hosszabbat is, de tanulságosnak találtam, úgyhogy hagytam. Jó tudni, hogy a kamubotoktól (vagy ne általánosítsak: a Perplexitytől) az se idegen, hogy egy nyúlfarknyi összefoglalóban masszívan hintse a rizsát: az összefoglaló annyira általános, hogy a chatbotokról szóló cikkek ezreihez illik, változtatás nélkül. Szó sincs benne nyelvhelyességről, nyelvi helyénvalóságról vagy arról, hogy a középpontban nem „generating text”, hanem „correcting mistakes” állt. Mintha csak a kulcsszavakat merítette volna ténylegesen a szövegből.

Az is figyelemre méltó ebben az összefoglalóban, hogy a Perplexity nem saját magát emelte ki, a kulcsszavak közé nem saját magát vette be, hanem a konkurensét, a ChatGPT-t; ez bizony feltűnő különbségre utal bot és ember közt! Egyből arra gondoltam persze, hogy azért járt el így, mert a ChatGPT van említve a szövegben legtöbbször, de nem. Amikor megszámloltam, kiderült, hogy – a táblázatokban szereplő rövidítéseket nem számítva – a Perplexity 23-szor, a ChatGPT 28-szor, a Gemini 32-szer említették. Nem lévén botológus, bevallom, sejtelmem sincs arról, mi lehetett a Perplexity döntésének az indítéka.

8. Kollaudáció

Tudjuk, hogy a dumabotok nemcsak hétköznapi módon tudnak dumálni, hanem többek között verset is tudnak írni. Igaz, magyarul ez egyelőre még nagyon nyögvenyelősen megy nekik, angolul annál inkább. Ha megkérjük, akár a split infinitive-ről is tudnak szonettet vagy akár haikut írni. Nem a levegőbe beszélek – kipróbáltam.

A szonettek közül nekem a Perplexityé tetszett a legjobban, azt idézem most.

Prompt: Would you write a sonnet about the correctness or incorrectness of split infinitives in English?

Perplexity

*In English, where rules of grammar reign,
A debate stirs, causing much ado,
Split infinitives, a linguistic bane,
Some say they're wrong, others say it's so.*

*To boldly go, where no man has gone,
This famous phrase, a split infinitive bold,
Some purists cringe, their disapproval drawn,
Yet language evolves, as stories are told.*

*Is it a sin to split the infinitive?
Or a freedom to express with flair?
Language, a living thing, must thrive and live,
Innovation and tradition both to bear.*

*So let us embrace the language's flow,
In split infinitives, let creativity grow.*

A haikuk közül a Chat GPT-é tetszett a legjobban:

Prompt: And what about writing a haiku about the same topic?

ChatGPT

*Rules bend in the wind
Split infinitives take flight—
Language flows with change.*

Ha a kettéhasított főnévi igenevekről képes verset írni a műész, mennyivel inkább ünnepel-tünkről, vagyis Rólad, kedves Orsi! Erre is megkértem, s most szeretettel átadom közös alkotásunkat: igaz, a munka dandárját ők végezték el, de az én promptom nélkül nem mentek volna semmire. Ezért lett a fejezet címe *Kollaudáció*, annak ellenére, hogy erről a szóról minden szlovákiai magyarnak az épületek műszaki átadása jut eszébe, s gondolom, Neked is mint ide honosított, tiszteletbeli szlovákiai magyarnak. Akit egyszer a friss párki horcsicával meg hralnkival és a burcsák illata megcsapott, az nem lesz soha többé ugyanaz...

Prompt: Nádor Orsolya 65 éves lesz. Ő az egyik munkatársam, a nyelvhelyességről szóló jegyzetsorozat egyik lektora, így szoros munkakapcsolatban vagyok vele. Írjál, légy szíves egy négy-öt versszakból álló humoros verset rímes formában arról, hogyan viszonyul Nádor Orsolya a nyelvhelyességi szabályokhoz.

Az eredményt nem idézem: az egyik vers borzalmasabb lett, mint a másik. Ellenben az angol nyelvű versek, bár távol állnak a tökéletestől, egészen élvezhetőek. Érdekes, hogy két bot a nyelvhelyességi szabályok lelkes követőjeként képzel el téged, a harmadik viszont lázadóként, aki semmibe veszi a szabályokat.

Prompt: Can you write a humorous poem about three or four verses long in English (with rhymes) about Orsolya Nádor's attitude towards the rules of language correctness?

Perplexity

*Orsolya Nádor, the linguist so dear,
Adheres to the rules with nary a fear.
Grammatical errors she doth not allow,
Language perfection is her sacred vow.*

*If a misplaced preposition should appear,
Or a dangling modifier causes her to jeer.
Nádor Orsolya will swiftly correct,
For language correctness is her intellect.*

*But even she may slip up now and then,
A tongue-tied moment, like common men.
She laughs it off and quickly makes amends,
For language rules are her constant friends.*

*Orsolya Nádor, the linguist so dear,
Adheres to the rules with nary a fear.
Grammatical errors she doth not allow,
Language perfection is her sacred vow.*

ChatGPT

*Orsolya Nádor, a guardian so keen,
Of grammar and language, she's truly the queen.
With sixty-five years, she's wise and she's bright,
Correcting our errors, day and night.*

*She wields her red pen with a sharp, witty grace,
No typo or comma escapes from her gaze.
"Your verb's out of place!" she'll cheerfully chide,
And with a big smile, she won't let it slide.*

*In meetings and memos, she's always alert,
To polish our prose, and iron our dirt.
"Language is sacred," she'll often declare,
"Respect every rule, handle with care."*

*Her passion for grammar, it never grows old,
A beacon of knowledge, both daring and bold.
So here's to Orsolya, our linguistic knight,
May she keep us all writing with grammar so tight!*

Gemini

*Orsolya Nádor, a rebel with cause,
Thinks grammar's a bore, with all its applause.
"Those stuffy old rules," she'd scoff with a grin,
"Are relics of history, where's the fun to fit in?"*

*Commas they wiggle, like worms on a string,
Semicolons slither, refusing to cling.
Sentences tumble, a joyous cascade,
Ignoring the order, a rule Orsolya's betrayed.*

*Teachers may sigh, and editors may faint,
But Orsolya's writing, it bursts with restraint!
Her message explodes, with a vibrant huzzah,
Though proper punctuation might give it a pause.*

*So next time you see her, with a twinkle in her eye,
Remember dear Orsolya, let's language fly free!
For meaning's the king, and the message its crown,
Not a bunch of strictures, try telling her down!*

Isten éltessen sokáig, kedves Orsi!

Lanstyák, István

Botchat

This paper investigates the ability of three chatbots to detect and correct errors in language correctness and appropriateness. The study specifically examines how these AI models respond to various text styles and contextual cues when tasked with editing prompts. Through an open letter addressed to Orsolya Nádor, the author presents findings derived from experiments conducted with these AI models. The primary research hypothesis posits that chatbots are sensitive to contextual and stylistic factors, leading them to prioritize corrections that favour linguistic appropriateness over strict adherence to language correctness.

The results indicate that chatbots are indeed sensitive to context and text style, demonstrating a preference for linguistic appropriateness over rigid conformity to the rules of language correctness. However, in decontextualized sentences and addressing strongly stigmatized language forms, the chatbots exhibited a greater tendency to prioritize language correctness. Additionally, the chatbots consistently applied corrections based on spelling rules, regardless of context.

These findings confirm the hypothesis that chatbots are capable of discerning nuanced linguistic patterns and making editing decisions accordingly, reflecting their increasing sophistication in natural language processing.